

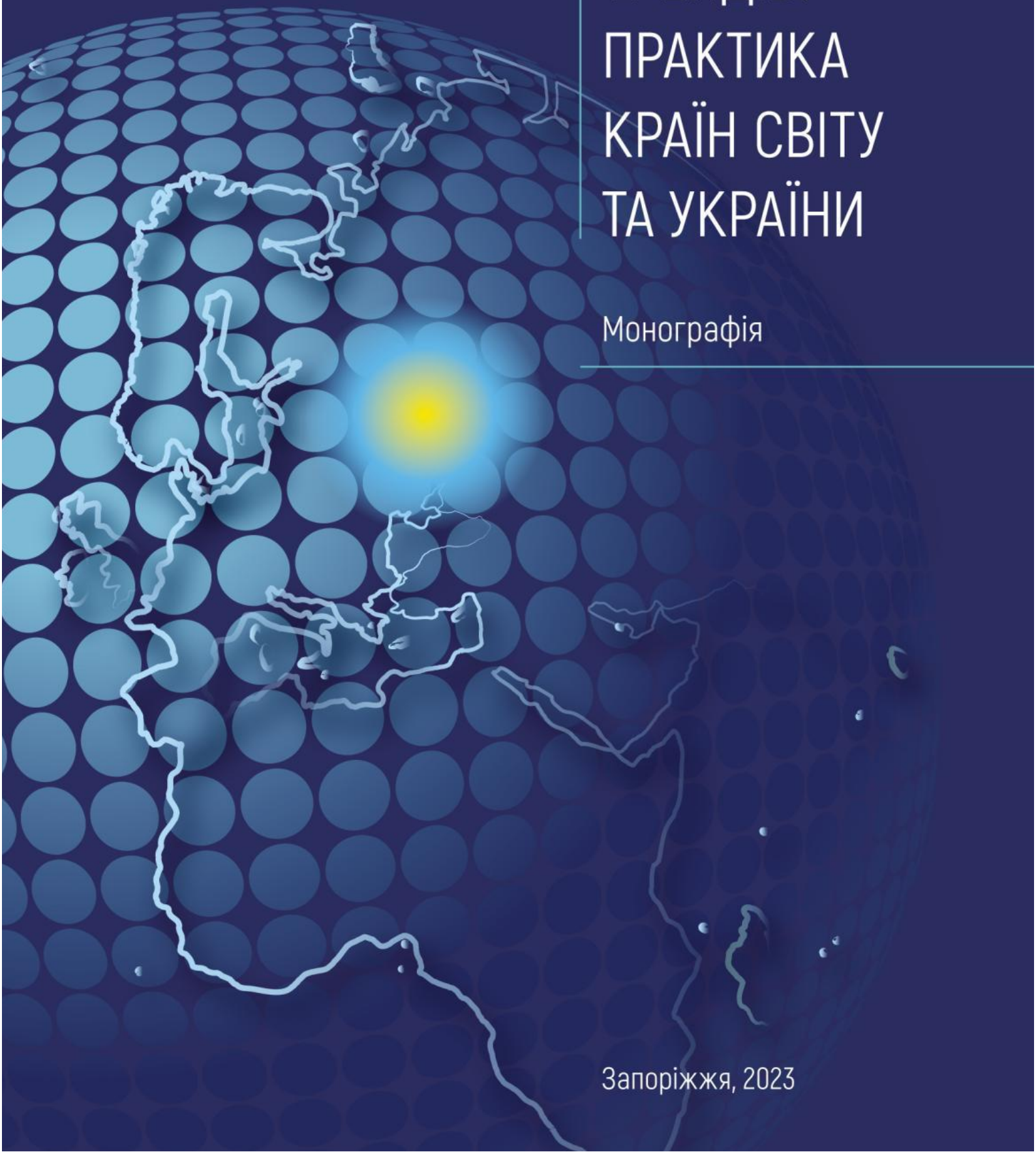
КЗВО «ХОРТИЦЬКА НАЦІОНАЛЬНА
НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНА
АКАДЕМІЯ» ЗОР

КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ТУРИЗМУ

РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНИХ ТРЕНДІВ: ПРАКТИКА КРАЇН СВІТУ ТА УКРАЇНИ

Монографія

Запоріжжя, 2023

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
РОЗДІЛ 1. РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНИХ ТРЕНДІВ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ: АНАЛІЗ ТА УПРАВЛІННЯ.....	6
1.1 Концептуальні підходи щодо розвитку туристичних трендів	6
1.2 Сучасний стан організацій туристичної галузі України ...	41
1.3 Соціологія туризму як механізм аналізу сучасних та майбутніх тенденції міжнародного та національного туризму.	66
1.4 Перспектива віртуалізації туризму в умовах пандемії коронавірусу	82
1.5 Туристичні бренди та тренди Запоріжжя у вимірі соціології	98
РОЗДІЛ 2. ТУРИСТИЧНІ ТРЕНДИ У ЛІКУВАЛЬНО- РЕАБІЛІТАЦІЙНОМУ ТА ОЗДОРОВЧОМУ ТУРИЗМІ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ: АНАЛІЗ, УПРАВЛІННЯ, МОДЕЛЮВАННЯ.....	120
2.1 Розвиток медичного туризму в Україні та світі.....	120
2.2 Тренди розвитку лікувально-оздоровчого туризму	163
2.3 Перспективи розвитку анімалотерапії у лікувально- оздоровчому та реабілітаційному туризмі	198
2.4 Когнітивне моделювання розвитку оздоровчого та медичного туризму.....	239
РОЗДІЛ 3. ІНФРАСТРУКТУРНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ТУРИСТИЧНИХ ТРЕНДІВ: ДОСВІД УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖНИХ ДЕРЖАВ.....	267
3.1 Світові та вітчизняні тренди та тенденції розвитку готельного бізнесу	267
3.2 Особливості надання послуг місе-туризму в готельному бізнесі.....	308
3.3 Перспективи розвитку нових форматів закладів ресторанного господарства.....	324
3.4 Проблеми розвитку транспортної інфраструктури туристичної галузі	357

51. Sport and adventure tourism. Edited by Simon Hudson. New York, London, Oxford: The Haworth Hospitality Press, 2002. 325 p.

52. UNWTO World Tourism Barometer and Statistical Annex, January 2020. URL: <https://www.unwto.org/doi/abs/10.18111/wtobarometereng.2020.18.1.1>.

53. Pashkov V., Gutorova N., Harkusha A. Medical device software: defining key terms. *Wiadomości Lekarskie*. 2016, tom LXIX, nr 6. P. 813-817.

54. Vovk V., Beztelesna L., Pliashko O. Identification of Factors for the Development of Medical Tourism in the World. *Int. J. Environ. Res. Public Health*. 2021; 18:11205. doi: 10.3390/ijerph182111205.

2.2 Тренди розвитку лікувально-оздоровчого туризму

Анотація. Потреба у систематичних дослідженнях ринку лікувально-реабілітаційного та оздоровчого туризму викликана низкою значущих для соціально-економічного розвитку країн факторів, зокрема: ця сфера діяльності, разом з медициною, вирішує проблеми забезпечення здоров'я населення, створення умов для зростання продуктивності праці, що, у свою чергу, є умовою зростання добробуту як громадян, так і держави; його функціонування здійснюється за рахунок залучення багатьох інших галузей економіки, а, значить впливає на масштаби їх діяльності. В ході цих процесів об'єктивно відбуваються еволюційні зміни розвитку самого ринку лікувально-реабілітаційного та оздоровчого туризму як на національному, так і на міжнародному рівнях. Дослідження тенденцій, напрямів (трендів) функціонування цього виду туризму на кожному етапі його розвитку дає розуміння дії сприятливих чи несприятливих умов, формування раціональних програм

діяльності суб'єктів господарювання у цій сфері. Здійснення емпіричного аналізу на кожному етапі розвитку ринку лікувально-реабілітаційного та оздоровчого туризму необхідне для наукового усвідомлення відповідних йому соціально-економічних процесів для обтунтування практичних програм, заходів щодо досягнення ефективних результатів та перспектив діяльності учасників цього ринку.

I. Структура сучасного ринку лікувально-оздоровчого туризму

В історії людського суспільства сформувалась давня практика подорожей до місць з природними лікувальними ресурсами з метою вирішення проблем зі здоров'ям. Це дало поштовх до розвитку такого виду туризму, як лікувально-оздоровчий туризм.

Дослідження тематики щодо лікувально-оздоровчого туризму впродовж останніх років здійснювалось багатьма вітчизняними, зарубіжними науковцями та практиками з різних позицій, зокрема: місця та значення лікувально-оздоровчого туризму у системі туристичної індустрії (Романова А. А. [1], Парфіненко А. Ю., Волкова І. І., Щербина В. І. [2], Холявка В. З., Лешко Х. С., Мочульська О. М., Кухтій А. О. [3], Лук'янова О. [4], Вэй Чжан, Чжаосян Цинь, Цзюнь Тан [5]; структури лікувально-оздоровчого туризму (Резнікова Н. В., Іващенко О. А., Войтович О. І. [6], Сасін М.П., Гринько С.А. [7], Щука Г., Ковальська Л., Халків Л. [8], Дини М., Пенкарелли Т. [9], Хоана Алегрія Кінтела, Карлос Коста, Анабела Коррейя [10]; напрямів розвитку лікувально-оздоровчого туризму (Мочульська О. М., Шульгай А. Г., Ошлянська О. А., Бондарчук В. І., Завіднюк Ю. В., Чорномидз І. Б., Добровольська Л. І., Сверстюк А. С. [11], Казакова Н. А., Марушева А. А., Прав Ю. Г., Гулаг А. О. [12], Вікрам Тагуру [13], Папп С. та Лерінц К. [14], Грегорович М., Чоліг Т., Радош Т. [15]).

Враховуючи результати досліджень названих авторів та власну позицію, об'єктивні зміни в розвитку лікувально-реабілітаційного та оздоровчого туризму, його проблеми та нові завдання на чергових етапах еволюції, є потреба у подальшому осмисленні практики та аналізі досягнень у цій сфері діяльності в Україні та країнах світу. Узагальнюючи підходи вітчизняних та зарубіжних дослідників, можна зробити наступне узагальнення, що у еволюції лікувально-оздоровчий туризм, у залежності від конктеризації мети такого роду подорожей, розвинув наступні свої спеціалізації:

- оздоровчий туризм, який здійснюється з метою покращення самопочуття та підвищення імунітету і спрямований на відновлення здоров'я чи профілактику (попередження) захворювань. Для цього організуються оздоровчі тури, детокс и спа-процедури;

- діагностичний туризм, який здійснюється з метою обстеження стану здоров'я людини з використанням лабораторних та інструментальних методів для встановлення точного діагнозу (check-up), оцінки особливостей клінічного протікання захворювання, отримання думки інших фахівців з проблеми, пов'язаної зі здоров'ям (second-opinion);

- медичний туризм – це така спеціалізація лікувально-оздоровчого туризму, що передбачає практичне використання науково обґрунтованих медичних лікувальних ресурсів та послуг (як інвазивних, так і неінвазивних);

- реабілітаційний туризм – туристична подорож з метою відновлення здоров'я та працездатності людей з обмеженими фізичними і психологічними можливостями внаслідок перенесених захворювань чи травм.

У кожній з вищеназваних спеціалізацій лікувально-оздоровчого туризму, під впливом відповідного попиту та пропозицій щодо лікувально-оздоровчих послуг, формуються і їх тренди. Так, основними сучасними

факторами попиту на оздоровчий туризм стала потреба здорового способу життя і прагнення знизити стрес та попередити захворювання. Оздоровчий туризм розвивається у рамках багатьох спеціалізованих ніш, зокрема: SPA та WELLNESS. SPA –салони і готелі, хамами, гарячі джерела й оздоровчі центри, спрямовані на забезпечення фізичного, емоційного та профілактичного аспектів гарного самопочуття відвідувачів. Використання йоги або пілатесу, ашрами та медитації у WELLNESS сприяють фізичному, емоційному та духовному благополуччю. Попит на оздоровчі послуги стимулює їх виробництво, що, у підсумку, впливає на економічну ефективність країни. Так, згідно зі звітом Global Wellness Institute у 2020 році економіка здорового способу життя Латинської Америки та Карибського басейну в 2020 році оцінювалась у 235,4 млрд. доларів США, у Азіатсько-Тихоокеанському регіоні – у 1500,2 млрд. доларів США, у Північноамериканському регіоні – 1 310,8 млрд. доларів США, а у Європейському регіоні – 1 141,5 млрд. доларів США [16].

На світовому ринку медичного туризму розвиваються тренди за типом лікування: косметичне, стоматологічне, серцево-судинне, ортопедичне, баріатричне, безпліддя, офтальмологічне та інші. На сучасному етапі розвитку світового медичного туризму склалось наступне співвідношення розмірів його сегментів відповідно до нозологій захворювань систем організму людини (Рис. 1).

У 2020 році на сегмент лікування раку припадала найбільша частка доходів медичних закладів у відповідному сегменті світового ринку. Застосування різних ефективних методів лікування раку, як таргетна терапія, хіміотерапія, променева терапія, серед іншого, сприяє зростанню ринку медичного туризму по всьому світу, оскільки через високу вартість лікування цього захворювання люди все частіше шукають дешевші

варіанти, часто за кордоном. Тому сегмент лікування раку збереже своє домінуюче становище на ринку медичного туризму. Зростаюча кількість серцево-судинних захворювань і зростання смертей (32% від загальної кількості смертей в усьому світі щороку), зокрема, через малорухливий спосіб життя людей, нездорові харчові звички, надмірну інтенсивність праці, стреси та інші причини сприяють подальшому зростанню цього сегмента [17].

У залежності від сфери своєї дії тренди лікувально-оздоровчого туризму можуть бути національними або міжнародними.

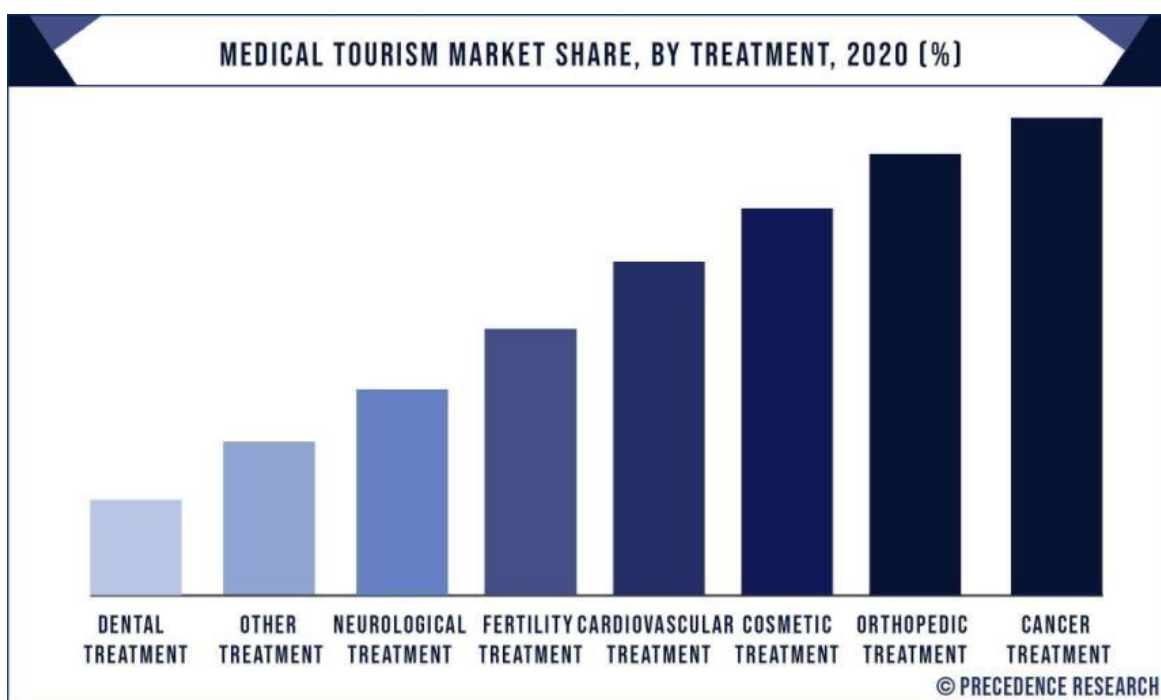

Рис. 1. Співвідношення розмірів сегментів відповідно до нозологій світового ринку медичного туризму

II. Умови розвитку трендів на ринку лікувально-оздоровчого туризму та їх особливості у регіонах світу

Рушійними факторами розвитку трендів на ринку лікувально-оздоровчого туризму є попит споживачів послуг цієї сфери та їх пропозиція від виробників. Зростаюча проблема захворювань населення світу,

доступність передових медичних технологій для їх лікування, прагнення до здорового способу життя підвищують попит на лікувально-оздоровчий туризм у всьому світі. Так, у 2019 році світовий ринок медичного туризму нараховував 23042,9 тис. пацієнтів, а до 2027 року прогнозується його збільшення на 15%, тобто до 70 358,61 тис. пацієнтів [18].

Пропозиція послуг лікувально-оздоровчого туризму базується на відповідній ресурсній базі. Це, перш за все, – природні лікувальні та оздоровчі ресурси (мінеральні та термальні води, лікувальні грязі, кліматичні умови, ресурси флори та фауни, що сприяють вирішенню проблем зі здоров'ям людини), створена, відповідно підвидам лікувально-оздоровчого туризму матеріально-технічна база, об'єкти їх інфраструктури, кадрові ресурси, ресурси туристичної індустрії (закладів гостинності, транспортного обслуговування, громадського харчування, розваг та ін.).

Ефективне використання національних ресурсів для виробництва лікувально-оздоровчих послуг дозволило окремим державам стати лідерами у постачанні їх певних видів на відповідному світовому ринку. На сучасному етапі виділяються наступні держави з найбільш конкурентними пропозиціями лікування певних захворювань людей:

- Ізраїль, Туреччина, Німеччина, Австрія – онкологія, в т.ч. дитяча;
- Ізраїль, Туреччина, Німеччина, Австрія, Литва, Японія – кардіологія, в т.ч. складні операції на серці;
- Швейцарія, Австрія – пластична хірургія;
- Ізраїль, Німеччина, Швейцарія, Австрія, Японія – діагностика організму;
- Франція, Німеччини, Австрія – реабілітація;
- США, Німеччина – пологи.

Сучасна ресурсна база для розвитку оздоровчого туризму інтенсивно використовується курортами різних

типів (бальнеологічними, грязьовими, кліматичними та ін.) На основі різних видів рекреаційних ресурсів формуються курортні дестинації, спа, велнес, медичні заклади, які надають відповідні послуги, необхідні різним цільовим групам мандрівників.

Однак територіальне розміщення ресурсів лікувально-оздоровчого туризму, особливо прив'язаних до місць знаходження природних лікувальних та оздоровчих ресурсів, нерівномірне у регіонах світу (Рис. 2).

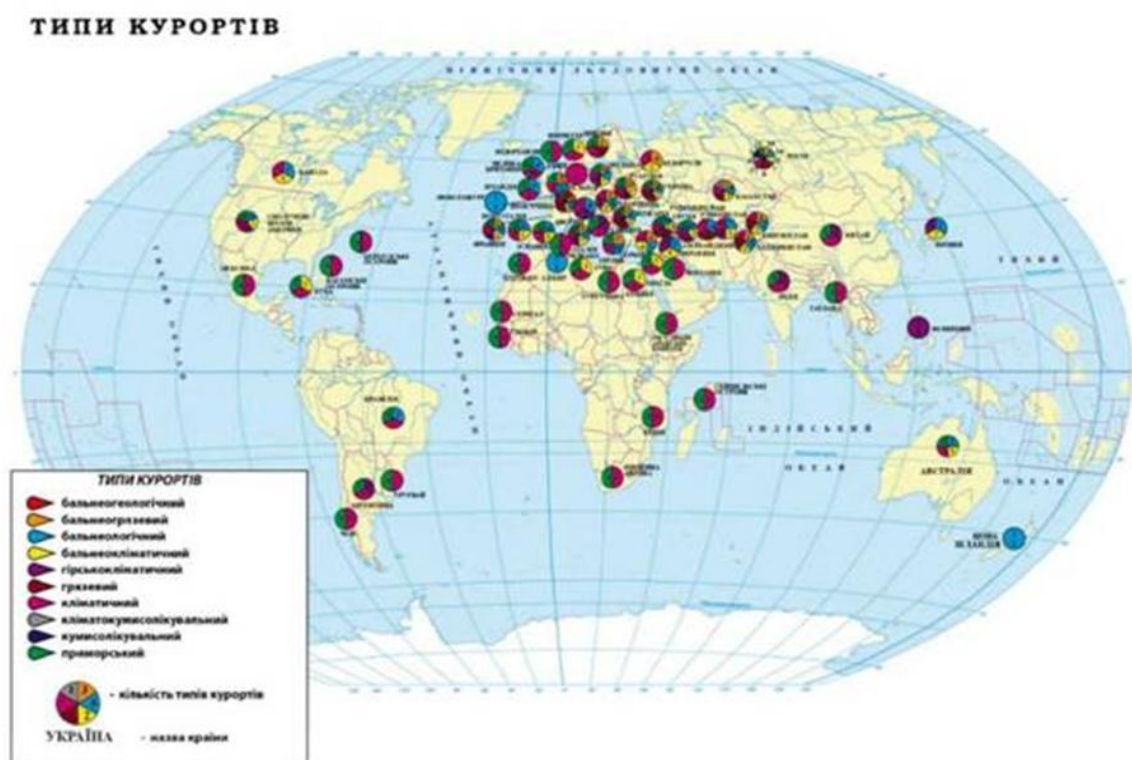

Рис. 2. Типи курортів світу у регіонах світу.

У 2022 році у світовому рейтингу найкращих курортів були виділені:

- SPA-курорти: Конрад Мальдіви Острів Рангалі; Мальдіви, Ніхі Сумба, Індонезія; Брандо, Таїті; Озен Лайф Маадху, Мальдіви; Острів Джамбі Бей – готель Oetker Collection, Антигуа; Золотий трикутник Four Seasons Tented Camp, Таїланд; Grand Palladium Ibiza Resort & Spa, Іспанія; один із найкращих курортів «все включено» тільки для

дорослих на Карибах – Курорт Джейд-Маунтін, Сент-Люсія; Ранчо в Рок-Крік, США; один із найкращих сафарі-лоджів у Південній Африці – Роял Малеван; Likuliku Lagoon, Фіджі; сафарі-табір Коттара 1920-х років, Кенія; Ісла Паленке, Панама; Lily Beach Resort & Spa, Мальдіви; Північний острів, курорт Luxury Collection, Сейшельські острови та інші [19].

- WELLNESS – заклади: клініка SHA, Аліканте, Іспанія; Мулія, Балі, Індонезія; Аманкора Паро, інтенсивний тренінг у Гімалаях, Бутан; заповідник Bushmans Kloof Wilderness & Wellness Retreat, Кланвіль, Південна Африка; Ананда у Гімалаях, Індія; оздоровчий центр Aro Ha, Гленорчі, Нова Зеландія; La Maison Arabe, Марракеш, Марокко та ін. [20].

Більшість із цих курортів є висококласними екологічними курортами з низьким рівнем впливу виробничої діяльності, в основі яких лежить стійкість і збереження природи. Для масового туриста оздоровчі послуги пропонують, наприклад, такі найкращі у світі недорогі курорти із системою «все включено», як Кокобей, Антигуа Сособай тільки для дорослих; Клуб Мед Балі, Індонезія; Iberostar Royal Andalus, Іспанія; Gloria Palace San Agustín Thalasso & Hotel, Канарські острови, Іспанія; Абано Гранд Готель та ін. [21].

Пропозиції послуг на світовому ринку лікувально-оздоровчого туризму мають свої регіональні особливості, перш за все, за часткою регіону у світовому лікувально-оздоровчому ринку.

Так, на сучасному етапі на ринку медичного туризму більшу частку охоплюють країни Азійсько-Тихоокеанського, Європейського та Північно-Американського регіонів (Рис. 3). За прогнозами майже у 2 рази зросте обсяг ринку медичного туризму у Азіатсько-Тихоокеанському регіоні за період з 2021 по 2027 роки (Рис 4.).

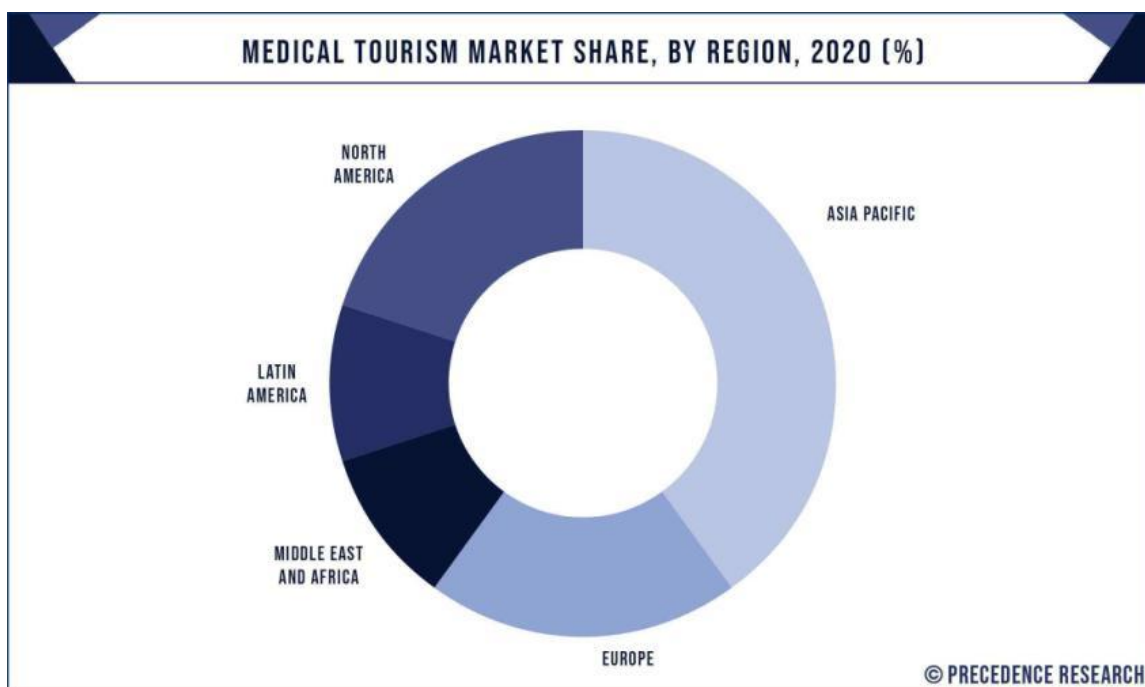

Рис. 3. Регіональна структура світового ринку медичного туризму

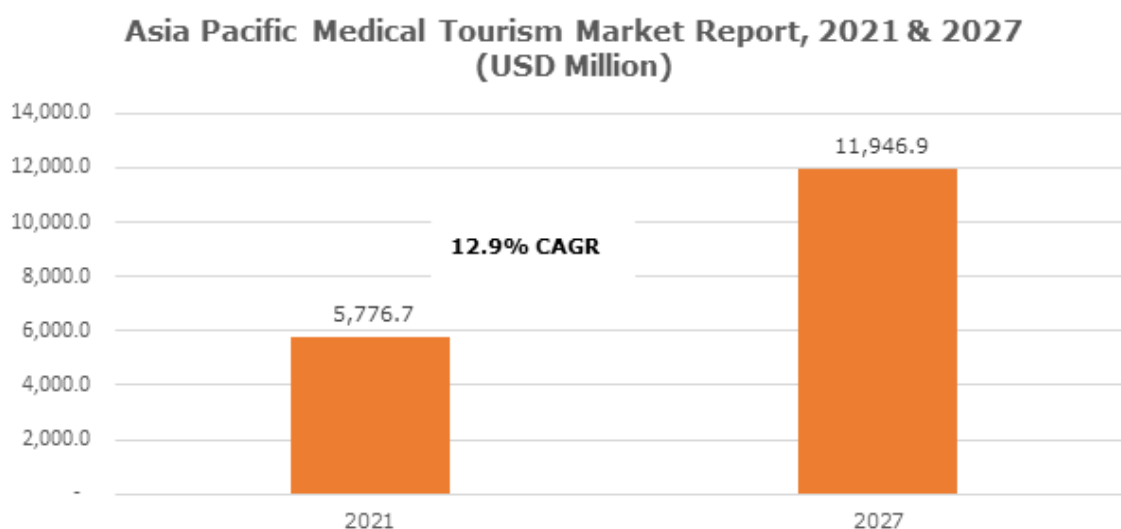

Рис. 4. Прогнозна динаміка вартісного обсягу ринку медичного туризму у Азіатсько-Тихоокеанському регіоні [22]

Медичні послуги світового рівня надають такі заклади Азіатсько-Тихоокеанського регіону, як міжнародна лікарня Бумрунград (Бангкок, Таїланд) Лікарні Аполлона (Ченнаї, Індія); мережа лікарень Бангкока

(Нонтхабури, Таїланд); Fortis Healthcare (Делі, Індія); Азіатський інститут серця (Мумбаї, Індія); KPJ Healthcare Berhad (Куала-Лумпур, Малайзія); Лівонта Глобал (Ахмадабад, Індія); госпіталь Гленіглс (Мумбаї, Індія) та ін. У своїй діяльності ці компанії реалізують декілька організаційних стратегій, таких як співробітництво, злиття та поглинання з метою зміцнення позицій свого бізнесу на галузевому ринку. Так, на початку 2019 року Raffles Medical Group об'явила про відкриття Raffles Hospital Chongqing – першої сингапурської міжнародної лікарні третього рівня у Китаї, яка підтримує китайсько-сингапурську ініціативу по стратегічній взаємодії. Цей захід дозволяє лікарні обслуговувати більше медичних туристів і отримувати більше доходів.

Однією з найважливіших особливостей, що виділяє Азіатсько-Тихоокеанський регіон по зростаючій динаміці обсягів лікувально-оздоровчого туризму, є проведення стимулюючої цінової політики. Такі країни, як Індія, Таїланд, Сингапур та Малайзія надають сучасні передові варіанти лікування по доступних для клієнтів цінах, тобто, значно нижчих, ніж у розвинених країнах.

Обсяг ринку медичного туризму в Північній Америці перевищив 896 мільйонів доларів США в 2020 році і очікується його збільшення у 3,5 рази до 2027 року (Рис. 5).

У країнах Північної Америки швидкими темпами розвиваються технологічні розробки у галузі медицини, що поєднується з наявністю розвинутої матеріально-технічної бази та високопрофесійним рівнем лікарів. У клініках США сформувалась результативна дослідницька база інноваційних методів лікування традиційних процедур, таких як ортопедична хірургія, бариатрична хірургія, лікування безпліддя, меланоми, лімфоми, серповидно-клітинної анемії тощо. Компаніями-лідерами на ринку медичного туризму у цьому регіоні стали American Medical Care, Jackson Health System,

Північноамериканська спеціалізована лікарня, CubaHeal Medical Tourism, Inc., Elite Skin Rejuvenation, Advanced Surgical Operator, Canadian Biologics, Inc., Orchard Recovery Center та University Health Network та ін. Однак у США найдорожча система охорони здоров'я у світі, тому багато американців здійснюють поїздки за кордон, щоб отримати доступ до лікування та процедур у медичній установі за нижчою ціною.

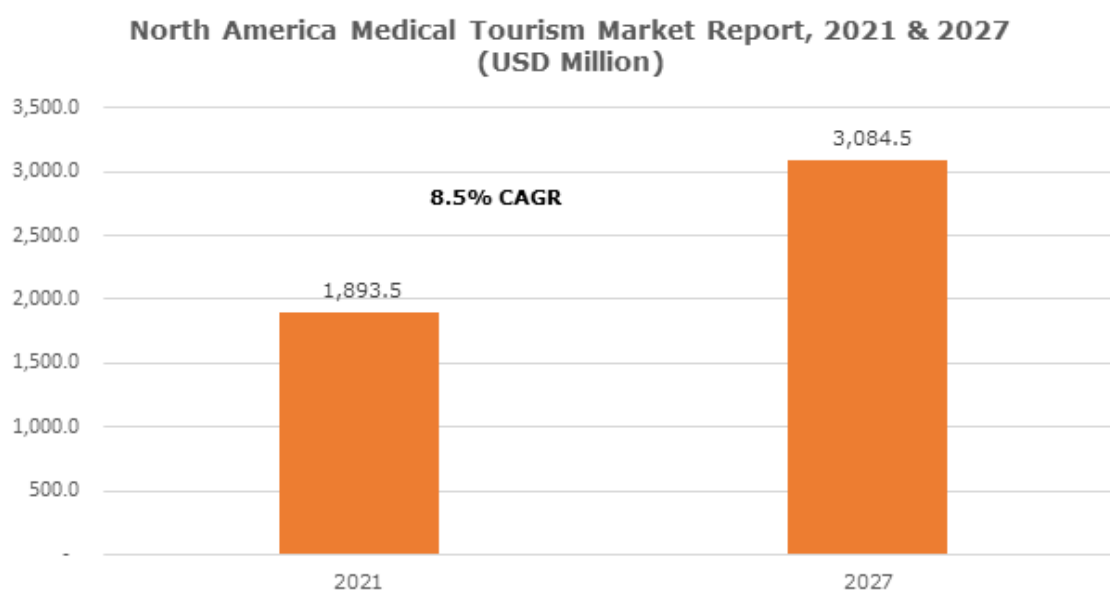

Рис. 5. Прогнозна динаміка вартісного обсягу ринку медичного туризму у Північно-Американському регіоні [22]

Бразилія, Мексика, Коста-Ріка, Колумбія, Панама та Аргентина є лідерами латиноамериканського медичного туризму. Разом з цим напрями, що розвиваються, такі як Карибські острови, Перу, Чилі та Куба, створюють умови для завоювання у перспективі значної частки регіонального ринку медичного туризму. Зокрема, у Бразилії сформувалась найкраща система охорони здоров'я в Латинській Америці. Вона стала першою країною регіону, де лікарня Ісраеліта Альберта Ейнштейна в Сан-Паулу була акредитована міжнародною організацією JCI за межами США (на даний час таку акредитацію отримали 40 лікарень Бразилії). Країна стала світовим

лідером в галузі пластичної хірургії, пропонуючи вартість операцій на 60% нижче, ніж у західних країнах. Країни Карибського басейну (Багами, Кайманові острови, Куба, Пуерто-Ріко, Домініканська Республіка та Барбадос) також стають одними з провідних світових напрямків у оздоровчому туризмі. Так, лікарня Health City на Кайманових островах (спільний проект індійської компанії Narayana Hrudalaya та Ascension Health Alliance) пропонує лікування серцево-судинних захворювань світового рівня – операції на відкритому серці на 50% дешевше, ніж у США. Послугами клінік Домініканської Республіки користуються її громадяни, які, в даний час, проживають у США, а другою за величиною їх клієнтською базою стали пацієнти з Канади. У медичних закладах Домініканської Республіки використовується високоякісне медичне обладнання (інститут робототехніки Самаді оснащений сучасним роботом да Вінчі з кількома роботизованими руками, що виконують високоточні критичні операції, три сучасні лікарні – Госпіталь Дженерал-де-ла-Плаза-де-ла-Салуд, Госпіталь Метрополітано-де-Сантьяго та CEDIMAT успішно лікують зростаючу кількість медичних мандрівників). Розвитку медичного туризму в Латинській Америці сприяє низка факторів, а саме: територіальна близькість до потенціального ринку пацієнтів з США та Канади; латиноамериканці вільно володіють англійською та іспанською мовами, кліматичні умови цих країн сприятливі для оздоровчого туризму, значна кількість жителів США можуть користуватися безвізовим режимом у багатьох із цих країн завдяки різним угодам про вільну торгівлю, таким як NAFTA, DR-CAFTA тощо. Бізнес-асоціації в Колумбії, Домініканській Республіці, Коста-Ріці та Гватемалі створили Латиноамериканську федерацію палат та асоціацій бізнесу в галузі охорони здоров'я (Latam-Salud) для розвитку медичного та оздоровчого туризму з метою просування спільних ініціатив і створення простору для обміну досвідом, знаннями, пошуку рішень

регіональних проблем, з якими стикається сектор охорони здоров'я у Латинській Америці.

Оздоровчий туризм Африканського регіону традиційно розвивається у форматах пляжного та сафари-курортів у Мозамбіку, Танзанії, Намібії, Зімбабве, Кенії, Південно-Африканській Республіці та інших країнах [23, 24]. Такий напрямок оздоровчого туризму, як таласотерапія розвивається у Тунісі, Південно-Африканській Республіці. У медичному туризмі Марокко переважають косметична хірургія та лікування зубів, а вартість цих процедур нижча, ніж у Західній Європі. Сприятливий для оздоровлення клімат, медичний персонал, що пройшов міжнародну підготовку і франкомовне населення, нижчі витрати на лікування та оздоровлення сприяють розвитку медичного туризму у Марокко. Крім основних видів лікування медичні заклади Південно-Африканської Республіки пропонують послуги з косметичної хірургії, лікування безпліддя, збільшення грудей, косметичної стоматології та ін. І все ж у більшості країн Африки система охорони здоров'я, як правило, не відповідає стандартам, порівняно з іншими регіонами світу. Тому більш заможні громадяни Африки вважають за краще звертатися за спеціалізованою медичною допомогою за кордон. Оскільки попит населення країн Африки на лікування та оздоровлення переважає пропозиції цих послуг, то складається практика залучення до цієї галузі іноземних інвесторів. Наприклад, індійські підприємці та інвестори в галузі охорони здоров'я вже роблять значні кроки, щоб захопити ринок медичного туризму Африки, відкриваючи філії на континенті.

У 2020 році розмір Європейського ринку лікувально-оздоровчого туризму перевищив 4 млрд. доларів США, а на період 2021-2027 роки темпи його зростання очікуються у розмірі 11,6%. За вартісними показниками цей ринок, за прогнозами, зросте майже у два рази (Рис. 6).

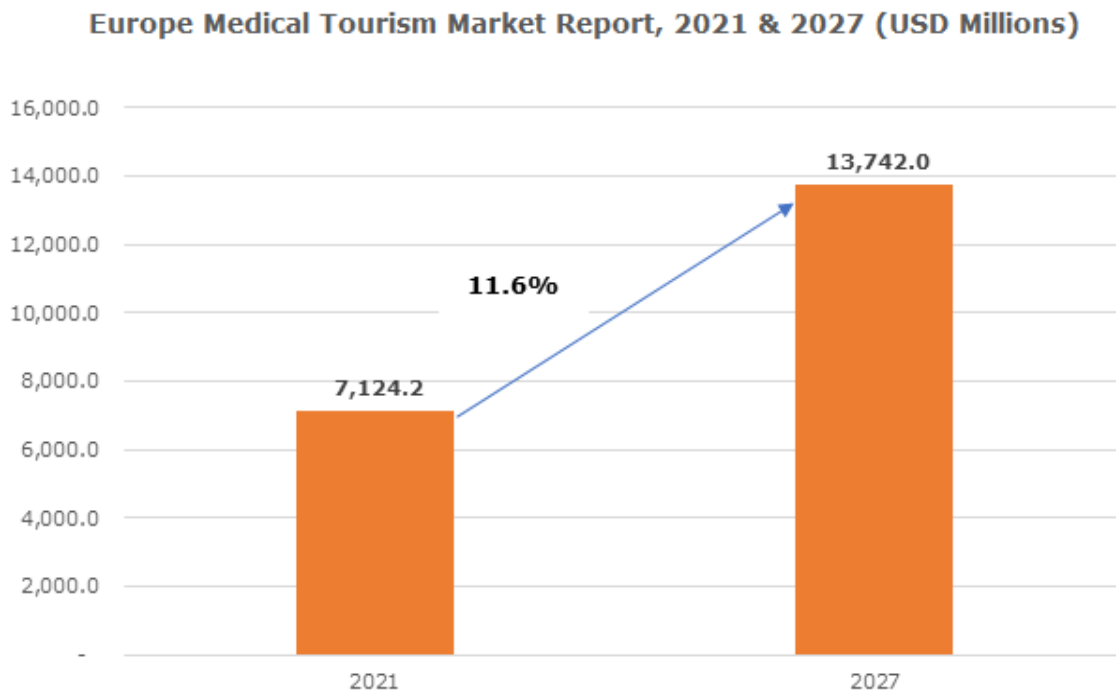

Рис. 6. Динаміка вартісних показників європейського ринку медичного туризму [22]

Сучасними постачальниками – лідерами, наприклад, послуг медичного туризму в Європі стали такі медичні заклади, як Asklepios Kliniken GmbH, University Medical Center, Juventas Revitalization Clinic, ARTE SANO Dental Clinic, Nuada Medical, France Medical Access, Medifrance Solutions и Bargman Clinics та інші.

В останні роки змінилось співвідношення національних ринків лікувально-оздоровчого туризму в Європейському Союзі. Так, донедавна головними напрямками цього виду туризму для європейців були Великобританія, Франція, Німеччина, Італія та Іспанія, та з прийняттям нової Європейської директиви про транскордонне медичне обслуговування у 2014 році, яка декларує забезпечення безкоштовного доступу до лікування у просторі спільноти для всіх громадян ЄС, додався новий ринок громадського оплачуваного медичного туризму Угорщини, Чеської Республіки, Румунії, Польщі та Латвії.

Узагальнюючи умови та результати функціонування лікувально-оздоровчого туризму у регіонах світу,

можна зробити висновок щодо актуальності розвитку цієї сфери для забезпечення перспектив ефективної життєдіяльності громадян та національних економік країн світу.

III. Сучасні тренди розвитку ринку лікувально-оздоровчого туризму

Дослідження специфіки розвитку ринку лікувально-оздоровчого туризму та проведений аналіз його особливостей у регіонах світу дозволяють виділити наступні тренди сучасного ринку лікувально-оздоровчого туризму:

- Значне зростання попиту на подорожі з метою лікування, реабілітації, профілактики захворювань, оздоровлення під впливом зростання та ускладнення захворювань систем організму людини, навантаження на організм людини у зв'язку з інтенсифікацією праці сучасного працівника, розуміння залежності стану здоров'я та продуктивності праці і рівня доходу, збільшення прихильників здорового способу життя. Так, у сучасному медичному туризмі домінує попит на стоматологічне, ортопедичне, неврологічне, серцево-судинне лікування, послуги бариатричної хірургії, лікування раку, безпліддя, косметологічні процедури та ін.

- Новий етап розробки та впровадження передових ефективних методів лікування, реабілітації, оздоровлення та профілактики захворювань систем організму людини (наприклад, використання таких новітніх технологій, як ПЭТ/КТ и МРТ, протонної терапії, апаратної радіохірургії – кібер-ножа та гама-ножа, імуннокітинної терапії), малоінвазивні операції з мінімальною біллю та часом відновлення функцій організму людини, які часто є недоступними у вітчизняних лікувально-оздоровчих закладах. Роботизована хірургія, індукована штучним інтелектом, допомагає виконувати завдання лікування, наприклад, у сфері медичного туризму швидше та з

високим рівнем точності. Клінічні оцінки, за допомогою роботів, займають значно менше часу та дозволяють багатьом пацієнтам отримувати якісне лікування. Інтелектуальний робот допомагає медичному персоналу економити час для прийняття вчасного оптимального рішення. Робототехніка, потенціал інформаційних та комунікаційних технологій, з їх великим потенціалом, призвели до революційних змін у медицині та санаторно-курортних закладах, підвищуючи ефективність їх персоналу, створюючи умови для більш якісного надання лікувально-реабілітаційних і оздоровчих послуг. Впровадження новітніх технологій у наданні лікувально-реабілітаційних та оздоровчих послуг, включаючи телемедицину, віддалену хірургію та післяопераційне спостереження спонукає пацієнтів віддавати перевагу транскордонним медичним послугам, а інтеграція взаємопов'язаних технологій дозволяє хірургам контролювати стан здоров'я пацієнтів, які перебувають за кордоном.

- Глобалізація ринку лікувально-оздоровчого туризму, інтенсифікація якого відбувається під впливом низки підстав до зарубіжних подорожей за лікувально-оздоровчими послугами, серед яких можна виділити наступні:

1) наявність у інших державах необхідних (часто унікальних) природних лікувальних ресурсів, спеціалістів, найсучасніших технологій та застосування передових методів лікування, реабілітації та оздоровлення, які ще не використовуються у вітчизняній медицині;

2) менший час очікування запису у спеціалістів для лікування або консультації, що є серйозною проблемою для пацієнтів і може призвести до негативних наслідків їх здоров'я. Середній період очікування для пацієнтів, наприклад, у Канаді, які пройшли операції по видаленню катаракти, операцію по зміні суглоба, аортокоронарного шунтування (АКШ), становить відповідно 112 днів, 182 дні

і 71 день. Але, якщо людина повинна пройти планове медичне лікування, то мінімальний термін очікування становить 32 дні. Тривалий період очікування створює проблему своєчасності медичних процедур. Також не всі пацієнти в таких розвинених країнах, як Великобританія, Франція, Норвегія, Швеція та Канада, мають оперативний доступ до медичних послуг. Вони можуть вибрати поїздку в інші країни для їх отримання;

3) пропозиції альтернатив щодо якості лікувально-оздоровчих послуг;

4) нижча вартість лікувально-оздоровчих послуг за кордоном;

5) прагнення конфіденційності щодо отримання лікувально-оздоровчих послуг;

6) бажання отримати за кордоном лікувально-оздоровчі послуги, які є нелегальними у своїй країні.

Факторами інтенсифікації розвитку глобального ринку лікувально-оздоровчого туризму стали також розвиток міждержавних транспортних мереж, інтернет-комунікацій, стирання відмінностей у рівні розвитку національних систем охорони здоров'я, накопичений досвід медичної практики у зарубіжних країнах та ін.

Спеціалісти глобальної консалтингової фірми з питань управління McKinsey and Company дослідили, що 40% пацієнтів звертаються до медичних закладів зарубіжних країн за процедурами з використанням передових технологій, що виконуються висококваліфікованим персоналом; близько 32% потребують більш якісного та більш лояльного медичного обслуговування, уваги та лікування; 15% – невідкладної медичної допомоги без тривалого очікування; 13% – вмотивовані більш низькими економічними витратами на медичні послуги за кордоном [25].

- Комерціалізація охорони здоров'я та лікувально-оздоровчого туризму у країнах світу. За період 2020-2022 рр. світовий ринок медичного туризму збільшився на

9,7 %, а до 2030 р. очікується збільшення майже на 300% з вартісним обсягом у 286,1 млрд. доларів США при середньорічному темпі зростання з 2021 по 2030 роки на 10,8% (Рис. 7).

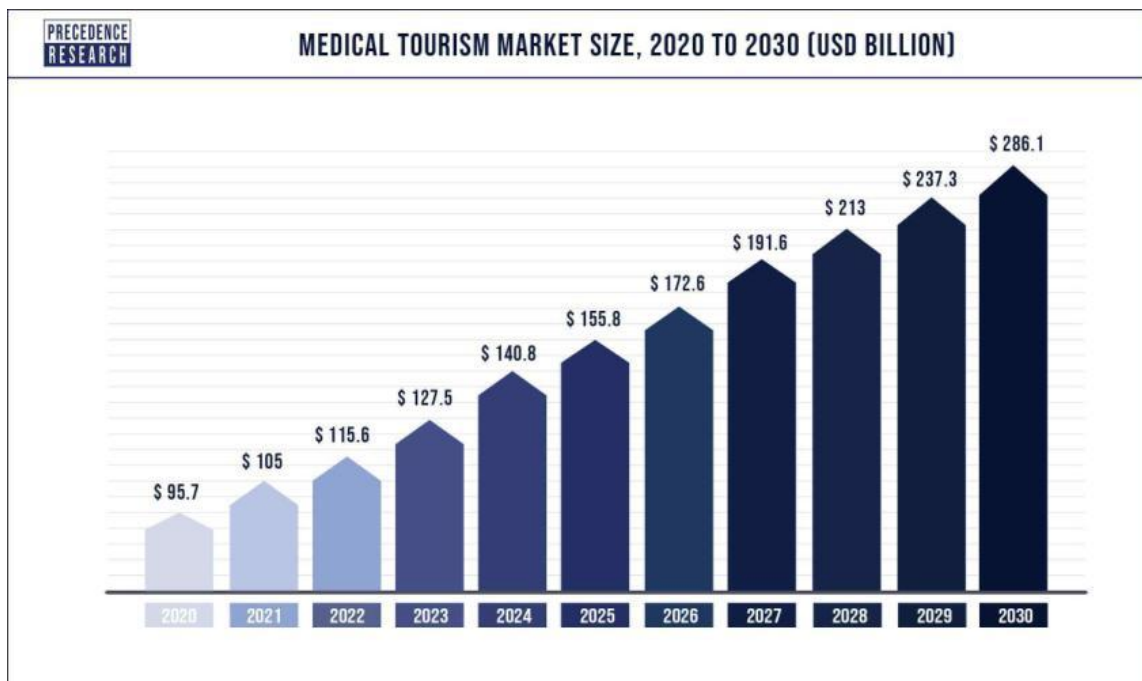

Рис. 7. Динаміка вартісного обсягу світового ринку медичного туризму [26]

Близько 14-16 мільйонів медичних туристів відвідують різні країни світу, витрачаючи, у середньому, до 6000 доларів на кожну поїздку, що, в сукупності, приносить дохід від 84 до 96 млрд. доларів. Щоб отримати кошти зарубіжних пацієнтів, медичні заклади, наприклад, країн Азії та Близького Сходу, пропонують подібні послуги аналогічної якості з таким самим рівнем безпеки, але за нижчою ціною, без збитків для власного бізнесу, оскільки у них значно нижчий рівень заробітної плати персоналу та витрати на медичне страхування. Крім цього чинника, ще і за рахунок ефекту масштабу виробництва та реалізації медичних послуг, кінцева ціна пропозицій послуг клініками цього регіону значно знижується і для пацієнтів зі своїх країн. Компанії рівня №1, такі як Asklepios Kliniken GmbH, Bangkok Dusit Medical Services,

Fortis Healthcare Limited, Apollo Healthcare, Bumrugrand International Hospitals, Christus Mughuerza та інші, приносять від 6% до 17% доходу, одержуваного ринком. Компанії рівня №2 – Азіатський інститут серця, Медичний центр Принца Корта, Лікарню Шоуліс, Лікарню Гленіглс, Медичний центр Клеменсо, Медичний центр Анадола та інші охоплюють значну частку світового ринку. Щоб залучити іноземних пацієнтів, приватні постачальники медичних послуг, у приймаючій країні, вкладають значні кошти в сучасне медичне обладнання та висококласні готельні об'єкти та пропонують індивідуальний догляд, високе співвідношення лікарів та пацієнтів, швидкий доступ до фахівців, радіології тощо. Так, витрати на в'їзний медичний туризм у 2017 році (у мільярдах доларів США та частці у відсотках від загального світового обсягу) по країнах світу склали: США – 3,93 мільярда доларів США, 36%; Франція – 0,80 млрд. доларів США, 7%; Туреччина – 0,76 млрд. доларів США, 7%; Бельгія – 0,64 млрд. доларів США, 6%; Таїланд – 0,59 млрд. доларів США, 5%; Йорданія – 0,50 мільярда доларів США, 5%; Коста-Ріка – 0,45 млрд. доларів США, 4%; Велика Британія – 0,42 мільярда доларів США, 4%; інші країни – 2,91 мільярда доларів США, 26% [27].

Зростання ринку медичного туризму в основному пов'язане із значними витратами на різні високоефективні методи лікування у більшості розвинених країн. Але обмежене страхове покриття, для деяких видів лікування у поєднанні з деякими медичними втручаннями, що не підтримуються у рідній країні, додаткові переваги країн призначення, у таких, де лікування є економічно дешевшим, високоорганізована гостинність, індивідуальний догляд, зростаючі урядові ініціативи та співпраця щодо просування медичного туризму стають одними з ключових факторів виїзного медичного туризму.

- Включення нових учасників світового ринку лікувально-оздоровчого туризму. Висока вартість

медичного обслуговування в розвинених країнах стимулює зростання ринку медичного туризму у деяких країнах, що розвиваються, які можуть надавати високоякісні лікувально-оздоровчі послуги за порівняно нижчу ціну. Наприклад, операція із заміни кульшового суглоба в США коштує приблизно 39 299 доларів, тоді як така ж операція в Індії, Коста-Ріці або інших країнах буде коштувати від 7000 до 15 000 доларів, включаючи логістику.

- Вдосконалення інфраструктури ринку лікувально-оздоровчого туризму та зростання її впливу на ефективність розвитку цього виду туризму.

Інфраструктура туризму представлена, перш за все, діяльністю підприємств та організацій інших галузей економіки, зокрема: транспорту, сфери гостинності (розміщення), громадського харчування, розваг та ін. Під впливом попиту та науково-технічного прогресу зростають обсяги, вдосконалюється і оновлюється асортимент, якість послуг цих галузей. Разом з цим революційно новим етапом розвитку інфраструктури лікувально-оздоровчого туризму стало застосування широкого спектру можливостей інформаційних технологій, у тому числі – у засобах масової інформації, функціонуванні спеціалізованих веб-сайтів та PR-компаній суб'єктів ринку лікувально-реабілітаційного та оздоровчого туризму.

Функції обслуговування сучасного ринку лікувально-оздоровчого туризму взяли на себе спеціалізовані медичні туроператори (міжнародні, національні, регіональні, що працюють, переважно, за напрямками SPA-туризму та check-up-туризму і пропонують попередньо розроблені стандартні пакети медичних туристичних послуг) та турагенства, компанії медичного менеджменту, медичні провайдери, що займаються специфічними аспектами надання медичних послуг за кордоном (індивідуальний підбір клініки, переклад документів, візова підтримка, трансфер, супровід тощо), діяльність яких побудована на спеціальних знаннях

в сфері менеджменту глобальної охорони здоров'я і ринку медичного туризму міжнародного рівня, передбачає прямі контакти з іноземними клініками, наявність співробітників з медичною освітою і знанням іноземних мов; страхові компанії, серед пропозицій яких є продукти з можливостями оздоровлення клієнтів за кордоном [28].

Методичну та організаційну функцію щодо оптимізації розвитку сучасного ринку лікувально-реабілітаційного та оздоровчого туризму сьогодні здійснює низка спеціалізованих національних українських організацій та організацій міжнародного рівня діяльності, серед яких можна виділити наступні:

1) Асоціація медичного туризму (Medical Tourism Association), Європейський Альянс медичного туризму (European Medical Tourism Alliance, EEIG), Міжнародна Асоціація медичного туризму (International Medical Travel Association, IMTA), Міжнародна Асоціація медичної допомоги (International Association for Medical Assistance to Travellers, IAMAT), Рада зі всесвітньої інтеграції охорони здоров'я (Council on the Global System of Healthcare, CGIH), Асоціація посередників туристичного страхування (Association of Travel Insurance Intermediaries) тощо;

2) Акредитаційні структури щодо розробки стандартів якості лікувально-оздоровчих послуг, зокрема: Міжнародне товариство з якості в сфері охорони здоров'я (The International Society for Quality in Health), Товариство міжнародної акредитації систем охорони здоров'я (The Society for International Healthcare Accreditation).

- Посилення та урізноманітнення напрямів боротьби щодо конкурентних переваг лікувально-оздоровчих послуг.

Світовий ринок лікувально-оздоровчого туризму розподілений територіально, а саме: це – регіони Північної Америки, Латинської Америки, Європи, Близького Сходу, Африки та Азіатсько-Тихоокеанський регіон. На сучасному етапі Азіатсько-Тихоокеанський регіон домінує

своєю часткою на цьому ринку завдяки застосуванню передових медичних технік та технологій нижчої вартості лікування, доступності якісного обслуговування, відносно дешевих рейсів, значних державних інвестицій. Така тенденція прогнозується до 2030 року. Другу позицію у конкурентному рейтингу регіонів займає європейський ринок лікувально-оздоровчого туризму, що забезпечується наявністю широкого спектру природних лікувальних ресурсів, застосуванням передових спеціалізованих методів лікування неврологічних, серцево-судинних та онкологічних захворювань. У цьому регіоні з 2022 по 2030 рр. очікуються найбільш швидкий темп зростання ринку лікувально-оздоровчого туризму.

На світовому ринку лікувально-оздоровчих послуг активно використовується цінова конкуренція і сучасною особливістю у цьому процесі стало зростання частки пропозицій країн, що розвиваються.

Нижчий рівень витрат (на матеріально-технічне забезпечення, комунальні послуги, оплату праці) у деяких країнах, що розвиваються, створили їм конкурентні позиції на світовому ринку лікувально-оздоровчого туризму. Наведений приклад із багатьох фактів показує різницю у 16 разів між найвищою (США) та найнижчою (Індія) вартістю лікування серцево-судинних захворювань (шунтування), а середній період очікування для заміни кульшового суглобу орієнтує попит пацієнтів на країни з меншими термінами очікування (рис. 8). За останнє десятиріччя Індія стала провідним виробником послуг таких напрямів медичного туризму, як трансплантація органів, лікування раку, косметичних операцій та нейрохірургії при оптимальному співвідношенні цін (нижчих, у порівнянні із витратами на лікування у США від 65% до 90%) та якості. У Мексиці лікування зубів, естетика, косметична хірургія, хірургія по зниженню ваги та фармацевтика є основними послугами лікувально-оздоровчого туризму, пропонуються по цінах, нижчих від

40% до 70% у порівнянні з витратами на лікування у США. У Коста-Ріці медичний туризм (лікування зубів (імплантати), косметична хірургія, ортопедична, бариатрична хірургія та серцево-судинна хірургія) став важливим видом економічної діяльності, оскільки це – одна з найбільш визнаних країн у світі у цьому виді туризму. Економія коштів на оплату лікування може досягати від 40% до 60% у порівнянні з іншими державами. У Таїланді економія на операцію по зміні статі може скласти від 50% до 75% у порівнянні з витратами у США. А у Малайзії економія на стоматологічне лікування та різних складних ортопедичних, серцево-судинних операцій може сягнути від 60% до 85% у порівнянні з витратами на лікування у США [30].

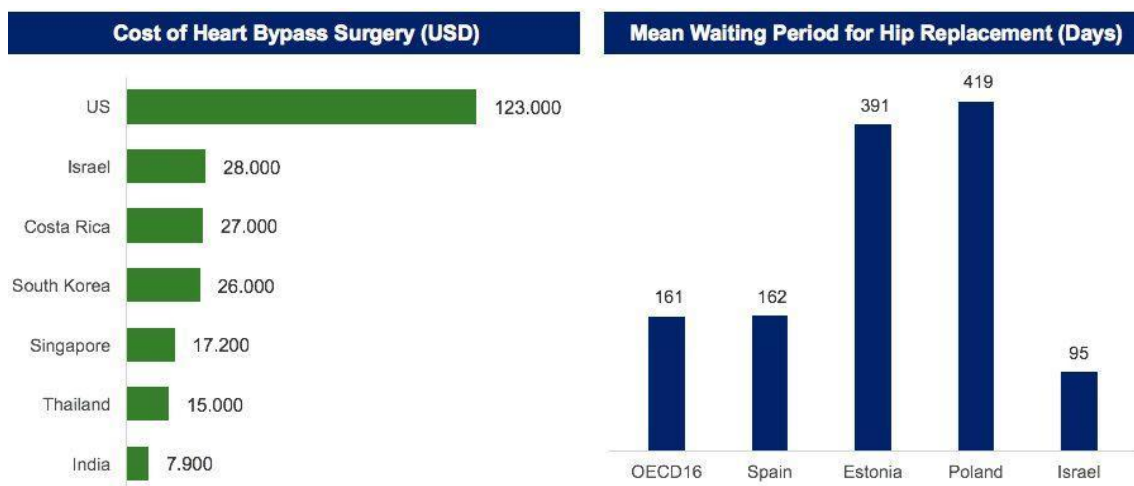

Рис. 8. Конкурентні пропозиції лікувально-оздоровчих послуг у країнах світу [29]

Специфікою сучасної конкуренції на світовому ринку, наприклад, медичного туризму, стали змагання національних медичних компаній, які обслуговують пацієнтів із зарубіжних країн. Так, на 2021 рік у список 10 кращих компаній медичного туризму в світі ввійшли наступні компанії:

- Недержавна компанія Адитья Бірла Хелс Сервісез Лімітед, Індія (заснована у 2001 році) надає лікувальні послуги за напрямками: кардіологія, реанімація,

стоматологія, внутрішні лікарські препарати, здоров'я матері та дитини, харчування та дієтологія, офтальмологія, обезболювання, анестезіологія, лабораторні дослідження, фізіотерапія, реабілітація та невідкладна медична допомога.

- Аполлон Госпіталс Ентерпрайз Лімітед, Індія (заснований у 1983 році) включає лікарні третього рівня, які надають допомогу по більш, ніж 50 спеціальностях, включаючи кардіологію, онкологію, неврологію, реанімацію, ортопедію, радіологію, гастроентерологію та трансплантологію, центри денної хірургії та стоматологічні клініки, а також пропонує послуги з дослідження проектів, консультаційні послуги, послуги медичного страхування, а також освітні та навчальні програми. Крім того, тут працюють родинні будинки, центри денної хірургії та стоматологічні клініки.

- Азіатський інститут серця і дослідницький центр Pvt. ТОВ, Індія (заснований у 2002 році) пропонує якісну кардіологічну допомогу пацієнтам за доступними для масової групи пацієнтів з середнім достатком цінами.

- Центр запліднення Barbados Fertility Center, Барбадос (заснований у 2002 році) – єдина клініка екстракорпорального запліднення (ЕКО) на Барбадосі, відносно невеликого острова, розташованого в Карибському морі. Він популярний у всьому світі для лікування ЕКО завдяки відповідності високим стандартам медичного обслуговування та низькою вартістю їх послуг у порівнянні зі США.

- BV Healthcare Solutions Ltd, Великобританія (заснована у 2015 році) –лікарняна та медична компанія, яка пропонує клініки та послуги, вакцинацію для подорожей та послуги, що не відносяться до NHS.

- Fortis Healthcare Limited, Індія (заснована у 2015 році) – провідний постачальник інтегрованих медичних послуг в Індії, оскільки включає лікарні, діагностичні центри та спеціалізовані дитячі сади. В даний час компанія

надає медичні послуги в таких країнах, як Індія, Дубаї та Шрі-Ланка, маючи 36 медичних установ, близько 9000 потенційних ліжок і понад 415 діагностичних центрів.

- Healthbase, США застосовує передові комунікаційні технології, які дозволяють ефективно обмінюватися повідомленнями.

- KPJ Healthcare Berhad, Малайзія (заснована у 1981 році) – провідний постачальник приватних медичних послуг представлена інтегрованою мережею компаній: понад 27 спеціалізованих лікарень, розташованих по всій країні. В даний час у склад компанії входять дві лікарні в Індонезії, одна – у Бангкоку, а друга – в Бангладеш.

- Медичний центр Prince Court Sdn Bhd, Малайзія (заснований у 2007 році) є одним із провідних постачальників медичних послуг в Азії, що надають медичну допомогу відповідно до найвищих міжнародних стандартів завдяки оснащенню світового класу, інноваційним технологіям і якісному обслуговуванню.

- Приватна лікарня Samitivej Hospital Group, Таїланд (заснована у 1979 році) отримала престижне звання ВОЗ і ЮНІСЕФ як лікарня, доброзичлива до матері та дитини, пройшла акредитацію JCI.

- Лікарня третього рівня Сеульського національного університету, Республіка Корея (заснована у 1885 році) уже 130 років є лідером в галузі медичного розвитку у країні та надає пацієнтам медичні послуги світового класу, вдосконалюючи систему догляду за пацієнтами і забезпечення комфортних умов.

- UZ Leuven, Бельгія – найбільша бельгійська лікарня, відома як провідний міжнародний медичний центр із застосуванням високих технологій і гуманному підходу до пацієнтів, налічує понад 9000 співробітників, щорічно приймає 57 500 пацієнтів, проводить 70 100 консультацій і 56 600 хірургічних втручань.

- IMARC Group – провідна дослідницька та консалтингова компанія, що пропонує стратегію

управління та маркетингові дослідження на світовому ринку медичного туризму.

Перспективним конкурентним фактором на сучасному ринку лікувально-реабілітаційного та оздоровчого туризму є обсяги інвестицій у цю сферу діяльності, зокрема, на дослідження та розробки, щоб застосувати інновації у свої продукти і, тим самим, забезпечити конкурентні переваги. Так, у 2021 році світовий лідер в сфері управління даними та аналітики у сфері охорони здоров'я компанія BC Platforms (BCP) розширила партнерство з Міжнародною лікарнею Бамрунград (Бангкок, Таїланд) – однією з найбільших приватних лікарень у Південно-Східній Азії та світовим лідером у сфері надання медичних послуг та новаторських клінічних досліджень. У 2020 році залізнична корпорація громадського харчування та туризму Індії (IRCTC) уклала партнерську угоду з лікарнею Apollo в Ченнаї, щоб організаційно полегшити подорож людям, які їдуть за медичною допомогою. IRCTC також прагне розширити послуги на сусідні країни, такі як Шрі-Ланка та Бангладеш у співпраці з авіакомпаніями та іншими посередниками щодо організації подорожей до цих країн.

Важливим сучасним чинником конкуренції на ринку лікувально-оздоровчого туризму є якість діяльності суб'єктів діяльності у цій сфері. До комплексної оцінки такої характеристики можна віднести процедуру акредитації, наприклад, медичних закладів, що працюють у сфері медичного туризму. У світовій практиці оцінки якості діяльності медичних закладів найбільш авторитетними є кілька загальноновизнаних міжнародних систем акредитації, зокрема: Joint Commission International, США (JCI). На сьогодні за цією системою проведено акредитації багатьох закладів в Азії, Європі, на Близькому Сході та в Південній Америці; QHA Trent – акредитаційна система (Сполучене Королівство) є популярною в Європі та Азії; Accreditation Canada International (Міжнародна

Канадська система акредитації), The Australian Council on Healthcare Standards (ACHS) (Австралійська рада зі стандартів у сфері охорони здоров'я), є популярною в країнах Тихоокеанського регіону, National Accreditation Board for Hospitals and Healthcare Providers (NABH) (Національний акредитаційний комітет лікарень та інших закладів у сфері охорони здоров'я), що є національною системою акредитації в Індії, але визнається та використовується в інших країнах регіону. Як правило, оцінка діяльності закладу міжнародними організаціями здійснюється на підставі певних груп стандартів, наприклад, стандарти управлінської діяльності, організація процесів самовдосконалення, загальні та медичні етичні стандарти, професіоналізм медичного персоналу, профілактика і реєстрація інфекційних ускладнень у лікарні чи клініці, контроль санітарного благополуччя, свідчення надійної, справедливої та чесної системи розгляду скарг пацієнтів, механізми розумної та справедливої компенсації втрат пацієнтів, якщо їхні претензії є обґрунтованими.

Медичні заклади країн Сходу, Азії та Південної Америки домінують за кількістю акредитованих, наприклад, JCI медичних закладів з міжнародною акредитацією і тому вони сьогодні лідирують на ринку медичного туризму у попиті пацієнтів з високорозвинених країн, які країни мають найбільшу кількість акредитованих медичних організацій: Об'єднані Арабські Емірати (206), Саудівська Аравія (105), Бразилія (63), Таїланд (59), Китай (48), Індія (40) (JCI, 2022) [31].

Для отримання більш загального оціночного показника якості національного ринку лікувально-оздоровчого туризму Міжнародний дослідницький центр з питань охорони здоров'я (International Healthcare Research Center) розробив методику розрахунку Індекс медичного туризму (вперше застосований з 2014 року). Цей індекс відображає привабливість тієї чи іншої країни для

медичних туристів з погляду якісних кондицій довкілля, національної системи охорони здоров'я, а також наявного туристично-рекреаційного потенціалу й інфраструктури. Станом на 2021 рік були визначені наступні позиції країн світу за цим індексом: Канада – 76,47; Сингапур – 76,43; Японія – 74,23; Іспанія – 72,93; Сполучене Королівство – 71,92; Дубай – 71,85; Коста-Ріка – 71,73; Ізраїль – 70,78; Абу Дабі – 70,26; Індія – 69,80; Франція – 69,61; Німеччина – 69,29; Оман – 69,03; Південна Корея – 68,81; Чеська Республіка – 68,32 [32].

- Державна підтримка розвитку національного лікувально-оздоровчого туризму. Розуміючи економічну вигоду від розвитку національного ринку лікувально-реабілітаційного туризму та мультиплікаційний ефект від його впливу на інші галузі економіки країни, національні уряди впроваджують програми стимулювання цієї сфери діяльності. Так, збільшення кількості подорожуючих з метою лікування та оздоровлення до європейських країн призвело їх уряди до прийняття у 2011 році Директиви Європейського Союзу 2011/24/ЕС про права пацієнтів на транскордонну медичну допомогу, яка закріпила право громадян у Європейському Союзі звертатись за медичною допомогою до відповідних галузевих закладів країн-учасниць.

В Ізраїлі та Туреччині медичні клініки отримують кошти з бюджету та мають підтримку інвесторів у галузі охорони здоров'я та медичного туризму. У Туреччині іноземні пацієнти отримують знижку до 50% на переліт авіакомпанією Турецькі авіалінії, а рекламою та продажем послуг займається спеціальне агентство, якому виділяють кошти на рекламу і виплачують бонуси.

У Таїланді, одному зі світових лідерів медичного туризму в світі, доходи від лікування іноземців стали настільки відчутні (до 4% від ВВП), що в період пандемії Covid-19 для підтримки потоку пацієнтів було розроблено спеціальні правила для тих, хто хоче приїхати на

лікування. Вони включали особливі умови щодо 2-тижневого карантину, знижки на авіаквитки 30-50% і т.д.

На Близькому Сході – уряди Ізраїлю, Турції та Об'єднаних Арабських Еміратів активно розвивають національні системи охорони здоров'я для залучення пацієнтів із сусідніх держав та Європи. Так, у 2014 році у Об'єднаних Арабських Еміратах був прийнятий план будівництва до 2020 року 22 лікарняних закладів саме для залучення туристів і стимулювання розвитку національної економіки. Іншим прикладом є фінансування урядом Японії великої національної ініціативи щодо вдосконалення медичних технологій для підвищення ефективності та якості надання медичної допомоги. У 2016 році, завдяки реалізації політики уряду, зорієнтованої на пацієнтів та ефективну медицину, понад 1,2 млн. медичних туристів змогли поїхати до Малайзії. У цьому ж році понад 900 000 іноземних пацієнтів прийняли медичні заклади Сінгапуру, пропонуючи передові досягнення в галузі кардіології, неврології, онкології та терапії ствольними клітинами, що забезпечує клінікам високі доходи на одного пацієнта. Уряд Південної Кореї зосередився на розширенні в'їзного медичного туризму за рахунок цільових інвестицій та високої концентрації медичних закладів.

Прийняття урядами країн законодавчих норм, спрямованих на спрощення туристичних, у тому числі з метою лікування та оздоровлення поїздок та підвищення якості надання лікувально-оздоровчих послуг полегшує і здешевлює подорожі, а, отже, сприяє збільшенню кількості туристів. Так, ще у 2008 році у Європейському союзі була проголошена директива про права пацієнтів у транскордонному забезпеченні медичними послугами, мета якої – створення офіційного механізму для існування єдиної системи охорони здоров'я.

- Посилення факторів дестабілізації світового ринку лікувально-оздоровчого туризму. На туризм впливають усі

типи криз, незалежно від того, наскільки вони великі чи малі (рис. 9).

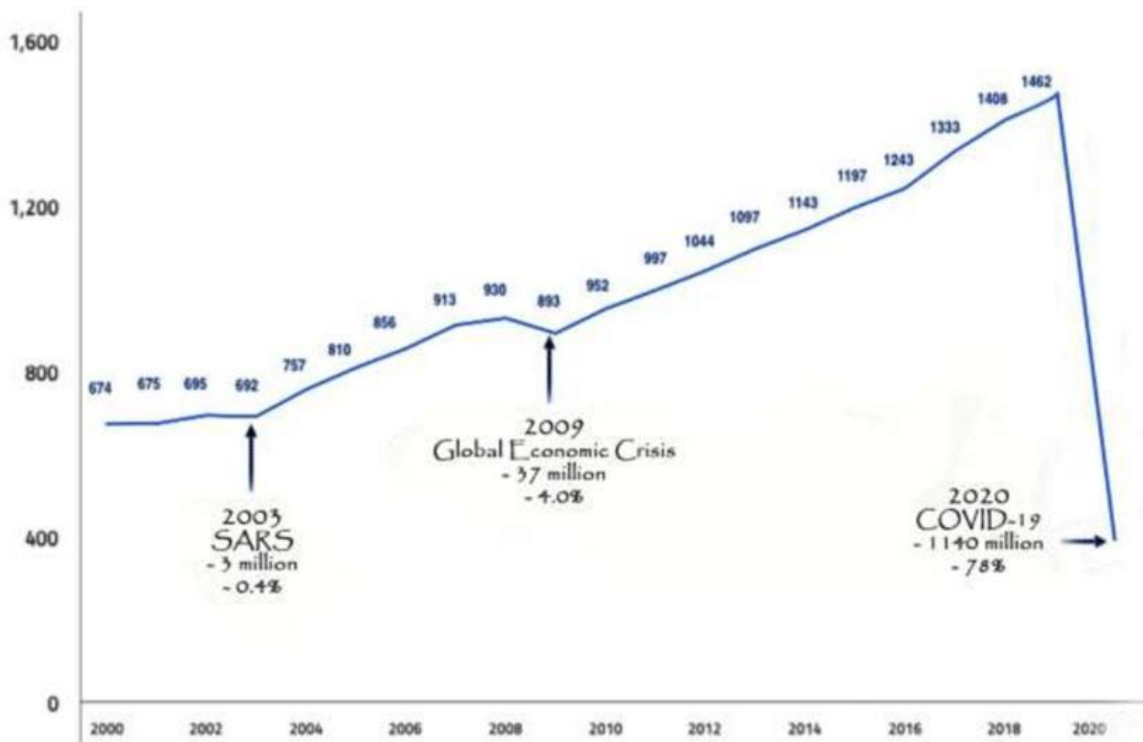

Рис. 9. Показники впливу криз на розвиток світового туризму [33]

Але кризові ситуації, що склались у світовому соціально-економічному просторі в останні десятиріччя по-різному вплинули та продовжують впливати на розвиток туризму (у тому числі на лікувально-оздоровчий туризм). Так, світова фінансова криза 2008-2009 років створила проблему фінансової доступності туристичних послуг взагалі і медичних послуг зокрема. За масштабами, наслідками для світової та національних економік, туристичної галузі і, особливо, для медичного туризму глобальна криза, викликана Covid-19, стала безпрецедентною (рис. 10).

Оцінюючи негативні наслідки Covid-19, національні уряди країн світу та міжнародні організації запровадили систему оперативних заходів щодо вакцинації, гігієни, безпеки подорожей та доцільні обмеження безпосередньої комунікацій людей, що дозволяють

поступово відновлювати діяльність туристичної галузі та її інфраструктури (рис. 11).

Рис. 10. Вплив Covid-19 на динаміку показників міжнародного туризму (відвідувань та надходжень) [34]

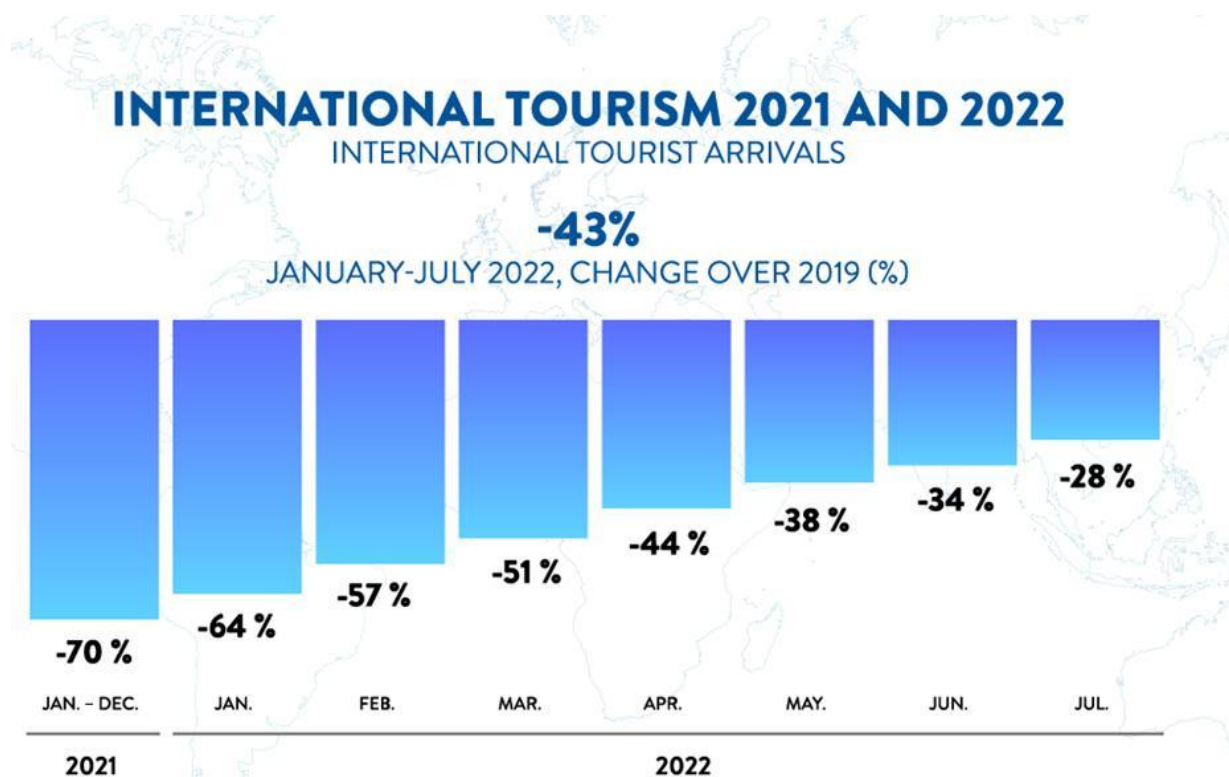

Рис. 11. Динаміка відновлення міжнародного туризму у 2022 році [34]

Черговим кризовим явищем на світовому та, безпосередньо, європейському туристичних ринках стала військова агресія російської федерації щодо України. Перш за все, ця війна є трагедією для населення країн-учасниць, знищує їх соціально-економічний (у тому числі і туристичний) потенціал, а також негативно впливає на обсяги європейського та світового туризму. Оскільки виїзний туризм з України становить близько 3% світових витрат – 14 млрд. доларів США, то прогнозовані втрати світової туристичної економіки можуть мати такі ж вартісні обсяги. Подорожі туристів з України до Європейських країн складала 4% міжнародних туристичних прибуттів у цей регіон [35]. Військові дії на території України призвели до пошкодження і знищення значної кількості лікувально-оздоровчих закладів та туристичної інфраструктури, знищення ресурсів природних лікувальних дестинацій. Післявоєнний стан територій України певний час буде потребувати проведення заходів щодо очищення туристичних територій та об'єктів від наслідків воєнних дій, залучення значних фінансових ресурсів на їх відновлення та створення нових.

Таким чином, лікувально-оздоровчий туризм є складовою частиною туристичної галузі національних економік країн світу та світового туристичного ринку. Цей вид туризму є чинником розвитку економіки країни у цілому, створюючи робочі місця, виробляючи необхідні суспільству товари та послуги, виконуючи життєво важливу функцію у сфері збереження здоров'я громадян і, тим самим, створюючи умови для продуктивності їх праці та повноцінного життя. Для розвитку лікувально-оздоровчого туризму є наявність та раціональне використання відповідних ресурсів, в основі яких, перш за все, знаходяться природні лікувальні ресурси. На сучасному етапі розвитку лікувально-оздоровчого туризму сформувались такі його спеціалізовані напрями, як медичний, реабілітаційний, діагностичний та оздоровчий

туризм. Сучасний розвиток цих напрямів відбувається під впливом таких процесів, як глобалізація, впровадження новітніх технологій та продуктів, конкуренції, стимулюючої державної підтримки та інших, які сформували зародження та розвиток низки трендів, притаманних саме ринку лікувально-оздоровчого туризму.

Список використаних джерел:

1. Романова А. А. Аналіз становлення і розвитку медичного туризму в Україні у контексті світового економічного простору. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2017. № 1 (9). С. 62-68.

2. Парфіненко А. Ю., Волкова І. І., Щербина В. І. Проблеми та перспективи розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні (у порівнянні з країнами Центральної Європи). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм*. 2018. Вип. 7. С. 130-135.

3. Холявка В. З., Лешко Х. С., Мочульська О. М., Кухтій А. О. Сучасні аспекти, фактори впливу і перспективи розвитку медичного туризму в Україні. URL: <https://ojs.tdmu.edu.ua>.

4. Lukjanova J. The role of health tourism in reducing the number of occupational diseases and accidents in the mechanical engineering and metalworking sectors in Latvia. *Essence and ratio of components of health tourism*. URL: <https://www.researchgate.net>.

5. Wei Zhang, Zhaoxiang Qin, Jun Tang. Economic Benefit Analysis of Medical Tourism Industry Based on Markov Model. URL: <https://www.hindawi.com/journals/jmath/2022/6401796/>

6. Резнікова Н. В., Іващенко О. А., Войтович О. І. Про співвідношення понять лікувального і оздоровчого туризму в контексті оцінки потенціалу міжнародного

ринку медичних послуг. *Ефективна економіка*. 2018. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6278>.

7. Сасін М. П., Гринько С. А. Вдосконалення класифікації видів і форм туризму. URL: <https://tourlib.net/sasin>.

8. Shchuka H., Kovalska L., Halkiv L. Determination of the content and structure of medical and health tourism. URL: <https://doi.org/10.36477/tourismhospcee-5-11>.

9. Mauro Dini, Tonino Pencarelli. Wellness tourism and the components of its offer system: a holistic perspective. *Tourism Review*. 2022. VOL. 77. №. 2. P. 394-412. URL: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/TR-08-2020-0373/full/html>.

10. Quintela J. A., Costa C., Correia A. Health, Wellness and Medical Tourism – a conceptual approach. *Health, Wellness and Medical Tourism – a conceptual*. URL: <https://www.researchgate.net>

11. Мочульська О. М., Шульгай А. Г., Ошлянська О. А., Бондарчук В. І., Завіднюк Ю. В., Чорномидз І. Б., Добровольська Л. І., Сверстюк А. С. Сучасні тенденції, детермінанти та перспективи розвитку медичного та лікувально-оздоровчого SPA- та Wellness-туризму в світі. *Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України*. 2019. № 3 (81). URL: <https://ojs.tdmu.edu.ua/index.php/visnyk-gigieny/article/download/10593/10078/39837>

12. Казакова Н. А., Марушева А. А., Прав Ю. Г., ГулагА. О. Напрями розвитку медичного туризму в Україні та його вплив на економіку. *Вісник економіки транспор-ту і промисловості*. 2018. № 63. С. 20-34.

13. Vikram Taguru. 4 Medical Tourism Trends to Watch. URL: <https://www.magazine.medicaltourism.com>

14. Zsófia papp & katalin lőrincz - health tourism trends. URL: <https://pmr.uni-pannon.hu> > 5_3-4_papp-lorincz

15. Gregorić M., Čolig T., Radoš T. Health Tourism Trends and Development Potential of Northwestern Croatia Health Tourism Trends and Development Potential. URL:

https://www.researchgate.net/publication/345864817_Health_Tourism_Trends_and_Development_Potential_of_Northwestern_Croatia.

16. Consumer health and wellness market of Latin America in 2022. URL: <https://embria.com>

17. Medical Tourism Market Size 2020 to 2030. URL: <https://www.precedenceresearch.com>

18. Medical tourism market Size | Industry Forecast, (2019-2027). URL: <https://www.alliedmarketresearch.com>

19. 21 Best Luxury All-Inclusive Resorts in the World. URL: <https://www.planetware.com>

20. Top 20 Wellness Retreats Around the World. URL: <https://medicaltravelmarket.com>

21. 9 Best Affordable All-Inclusive Resorts in the World – Jetsetter. URL: <https://www.jetsetter.com>

22. Medical Tourism Market Trends 2021 | North America, Europe. URL: <https://www.globenewswire.com>

23. 14 Best Beach Resorts in Africa – Trips To Discover. URL: <https://www.tripstodiscover.com>

24. 20 Best Safari Lodges in Africa You Should Stay At. URL: <https://theworldpursuit.com>

25. Statistics and Data of The Global Market of Medical Tourism. URL: https://hospitalcmq.com/Medical_Tourism

26. Medical Tourism Market Size 2020 to 2030. URL: <https://www.precedenceresearch.com>

27. Medical Tourism: a prescription for a healthier. URL: <https://wttc.org>.

28. Medical tourism agency and facilitator profiles. URL: <https://www.treatmentabroad.com>

29. Medical tourism market could boom to \$180 billion by 2025 URL: <https://www.consultancy-me.com>

30. The Top Destinations For Medical Tourism, What They're. URL: <https://travelnoire.com> › top-d.

31. 50+ Medical Tourism Statistics & Facts – Shortlister. URL: <https://www.myshortlister.com>.

32. The Medical Tourism Index 2020-21. URL: <https://www.medicaltourism.com>.

33. International tourism receipts, (financial losses) 2000-2020. URL: <https://www.researchgate.net>.

34. The UNWTO Tourism Data Dashboard. URL: <https://www.unwto.org>.

35. Impact of the Russian offensive in Ukraine on international. URL: <https://www.unwto.org>.

2.3 Перспективи розвитку анімалотерапії у лікувально-оздоровчому та реабілітаційному туризмі

Анотація. Останнім часом у туризмі спостерігається інтерес до проекологічних форм подорожей: екологічний та агротуризм. Специфіка регіону стає мотивом для багатьох поїздок. Туристи шукають активні форми проведення вільного часу, проте важлива не лише фізична активність, а й пізнавальна складова. Часто проводяться різні наукові дослідження, що доводять здатність тварин ціляти. Люди, в яких є домашні улюбленці, живуть довше і хворіють менше, – це доведений науковий факт. Сьогодні, під час воєнного стану та пандемії, відбуваються динамічні зміни в образі та стилі життя людей. З'являються нові види туризму, що дозволяють випробувати гострі емоційні стани і отримати туристичні враження.

I. Історія розвитку анімалотерапії в Україні та світі

У більшості країн лікувально-оздоровчий та реабілітаційний туризм є однією з найважливіших галузей, яка є прибутковою, але, нажаль, в Україні вищезазначена галузь є не настільки прибутковою та ефективною, як в інших країнах. Якщо виїзний потік медичного туризму щорічно складає 10-15% від загального потоку туристів за